

øvrige Europa – og de arkæologiske vidnesbyrd. Derpå følger præget på landskabet, godsdrift og møller. Denne del understøttes fint af prægtige fotografier af bygninger og landskaber. Jens Anker Jørgensen og Chr. Gorm Tørtzens fremlæggelse af bibliotekets skæbne er en grum historie, men den sættes ind i billedet af, hvad der i øvrigt overgik klosterbibliotekerne efter Reformationen – og dermed undgås sentimentalitet. Historien får lov til at være historie. Tak.

Sissel F. Plathe nævner de ændringer, altertavlen undergik efter Reformationen, hvorved abbed Peder trylledes om til en luthersk præst – som påvist af Christian Axel Jensen. Men hun er langt mere interesseret i at fortælle om tavlen som helhed, dens stil, ikonografi og historie frem til vore dage. Plathe kommer hele vejen rundt og viser bl.a. sit store kendskab til klædedragt og tekstiler. Søren Frandsens gennemgang af de mange versioner af Broder Rus' historie er måske noget omstændelig, men han får samlet det, vi indtil videre kan vide om denne sære historie, der åbenbart vandrede rundt i Europa. Han får ret grundigt afmytologiseret historien om den fæle broder og de påståede materielle vidnesbyrd om hans færd i Esrum.

Bogen afsluttes med et afsnit af Flemming Ettrup om Esrum Kloster som hovedsæde for Frederiksborgstutterierne. Selv om man kun har begrænset forstand på heste og hesteavl, er også denne artikel fængslende. Her er et stykke veldokumenteret kulturhistorie. Historien er set med stutierne og en hesterace som prisme.

Som helhed er dette bind fremragende. Det skyldes den høje kvalitet i bidragene som forskningsbaseret formidling samt, at man kommer ud over lokalhistorien og får det internationale perspektiv på klosteret. Man får noget –

endda meget – at vide, og det hele hviler på gode og klare referencer. Det er en smuk bog med kun få trykfejl og med en god balance mellem tekst og billede. Den er tæt på et UG.

Carsten Bach-Nielsen

Erik Carlé: *Københavns fængsler i 100 år*. (Justitsministeriet, Direktoratet for Kriminalforsorgen, 1995). 356 + XIX s.

Dette festskrift er udsendt, før det danske fængselsvæsen blev verdenskendt gennem fangeflugten fra Vridsløselille Statsfængsel, da en gummiged gennembrød fængselsmuren, men det dokumenterer, at fangeflugter ikke er nogen opsigtsvækkende sjældenhed. Der er årligt en del af dem, blot er de som regel mindre dramatiske og især mindre veldokumenterede. Veldokumenteret er denne bog til gengæld. Forfatteren, selv ansat i fængselsvæsenet, har fået adgang til væsenets arkivmateriale frem til 1989 og, som han selv formulerer det i bogens efterskrift, har han valgt »en fortløbende fortællende kildeudgivelse, hvor læseren væsentlig selv må foretage vurderende sammendrag«. Bogen er i første række en »jubileumshilsen til personalet og institutionen«, men vil også have bud til de forskere, der vil beskæftige sig med de store statslige opbevarings- og behandlingsinstitutioner, ikke mindst på grund af det kildemateriale, der lægges frem og ellers ikke har været tilgængeligt.

Forfatteren har uden smålig skelen til væsentligt og uvæsentligt berettet om stort og småt i denne aflukkede verden med dens reglementer og egenartede institutionskultur. Der er talrige detaljer fra hverdagen, i sagens natur set gennem institutionens optik, og meget om de foranstaltninger, der under skiftende situationer bliver truffet over for de indsatte. Især under den tyske besættelse

blev loyaliteten sat på hård prøve, men kun enkelte forbrød sig mod regeringens politik og forduftede med nogle af de fanger, de var sat til at passe på. Det var med andre ord et spørgsmål om levebrødet, hvis man satte sig op mod reglementet og de foresatte i den vanskelige tid. Kun en enkelt af disse synes at have sat sine medborgere så meget højere end hensynet til regeringens politik og reglementernes orden, at han led på sin sjæl derved (inspektør Waagensen). I øvrigt er besættelses- og retsopgørets tid meget karakteristisk set fra væsenet mest et spørgsmål om overbelægning af cellerne som følge af tyske beslaglæggelser, stigende kriminalitet og flere arrestationer og interneringer.

Forfatteren søger i flere sammenhænge at give korte historiske rids som baggrund for at følge institutionsudviklingen, men det bliver ved forsøget. Der er for langt fra disse rids, hvor det går over stok og sten, til de konkrete forhold i fængselsvæsenet – som f.eks. s. 131ff., hvor vi fra verdenspolitikken lander i den ny tjenestemandsoverordning og indførelse af en titelændring for vagtmestre (s. 134). Det kommer ikke til at hænge sammen. Sine steder er detaljeringniveauet sådan, at man må spørge, om dette nu er nødvendigt. Et eksempel: For dem der vil vide, hvor mange lommer der var i uniformsbukserne hos en fængselsbetjent i 1940, vil svaret være at finde her! Den slags detaljer er der mange af. Anmelderen skal ikke røbe hverken antallet af lommer eller sidetal, hvor oplysningen er at finde, her, men overlade det til den nysgerrige bruger af bogen. Hun eller han vil opdage, at hverken den meget knappe indholdsfortegnelse eller det afsluttende »Sagregister over afsnitsoverskrifter« vil lede til denne oplysning. Under »Uniformer« vil man også lede forgæves, kan det dog røbes. Et personregister er udeladt. Tilsammen gør det denne »fortæl-

lende kildeugave« tungere at anvende, end det strengt taget havde været nødvendigt. Hvis bogen alligevel kunne være med til at styrke den videnskabelige interesse for denne side af socialhistorien, var det slet ikke så ringe endda. Den dokumenterer endnu engang, at der her ligger et stort materiale med mange muligheder.

John T. Lauridsen

Søllerød i sort og hvidt 1940-45. (Søllerød Museum i samarbejde med 5. maj Komitéen, 1995). 179 s.

Jubilæumsår i forbindelse med Besættelsen kaster altid lokalhistoriske udgivelser af sig, og erfaringsmæssigt er kvaliteten mildest talt stærkt svingende. 50-året for Danmarks befrielse i 1995 var ingen undtagelse.

Denne bog om Søllerød kommune hører bestemt til i den gode ende. Den er skrevet og tilrettelagt af to faghistorikere og to folkeskolelærere med tilknytning til Søllerød Museum og Byhistorisk Arkiv for Søllerød Kommune.

Bogens lidt spøjse titel skal angiveligt knyttes til lysene om aftenen den 4. maj 1945, som symboliserede, at efter sort kommer hvidt. Umiddelbart vil anmelderen dog mene, at titlen rummer en dobbelttydighed, for bogen præsenterer ikke mindre end 250 sort-hvide fotos, som langt hen ad vejen var høsten af en lokal udstilling i jubilæumsåret 1985. Der er derfor nærmest tale om et billedværk af kalejdoskopisk karakter. De enkelte fotos eller grupper af fotos, som gennemgående er af fin kvalitet, er forsynet med udførlige billedtekster og er bundet sammen af tematiske tekstafsnit. Disse er forklarende/reflektoriske og ganske velformidlede. Gennem dem får den lokale læser sat tildragelserne ind i et større perspektiv.

Følgende emner tages under behandling gennem den lokale optik: kapitula-